

UN MODEL DE DONA MALLORQUINA AL “SÓLLER” DE 1915

*Francesc Lladó i Rotger**

RESUM

L'any 1915 aparegué a “De l'agre de la terra”, pàgina en català del “Sóller”, un fulletó signat per Ivon i titulat *La Ben Amada*. Quatre anys abans havia aparegut, a Barcelona, l'obra d'Eugeni d'Ors titulada *La Ben Plantada*.

En aquesta comunicació volem analitzar la primera d'aquestes obres, veure les relacions que tenia amb la segona i exposar a qui corresponia el pseudònim d'Ivon.

Per acabar volem demostrar com, en aquells moments, una sèrie d'intel·lectuals mallorquins pensaren que Sóller, ciutat burgesa i moderna, podria ser la seu del nacionalisme mallorquí enquadrat en el català, i com *La Ben Amada* podria ser el model de la dona i la nacionalitat mallorquina de la mateixa manera que *La Ben Plantada* ho era de la dona i la nacionalitat catalana.

INTRODUCCIÓ

L'any 1906 va néixer a Catalunya el Noucentisme, un moviment cultural que tengué repercussions polítiques i institucionals importants entre 1907

* Doctor en Filosofia. <fllado@hotmail.com>

i 1923. El 1906 apareixen també tres obres que marcaran l'inici d'aquest moviment: *La Nacionalitat catalana* de Prat de la Riba, *Horacianes* de Costa i Llobera, i Mn. Alcover convocava el Congrés Internacional de la Llengua Catalana. La ideologia del Noucentisme va ser definida a través dels articles que escrivia Eugeni D'Ors –també a partir de 1906– amb el títol de *Glosari* al periòdic “La Veu de Catalunya”.

L'any 1911 Eugeni d'Ors va escriure –al *Glosari*– alguns articles sobre una dona arquetípica que va anomenar La Ben Plantada i, posteriorment, reuní aquests articles i alguns més i els publicà amb aquest mateix nom. La Ben Plantada era una dona que donava exemple de les virtuts nacionals catalanes i es convertí en un incentiu de perfeccionament moral per als catalans noucentistes. Per altra part, aquesta obra era una exaltació del classicisme i la tradició.¹

El mateix Ors descrivia La Ben Plantada –al cap. VIII (1ª part)– d'aquesta manera tan estètica: “La Ben Plantada [...] és d'una proporció perfecta i el seu moviment s'ajusta a una proporció perfecta. I la seva manera de mirar. [...] I la seva manera de viure. I la seva manera de tracte. I la seva manera d'ésser amiga. I ni cal dir que la seva manera de ballar. Així [...], la presència de la Ben Plantada ho aquieta i asserena i ordena tot, fins a moltes passes de la rodalia i fins a moltes, moltes ànimes de la rodalia”. També parlava de la seva influència: “Pels volts de la Ben Plantada tot és ordre i acord. Que ella deu ésser l'eternitat mateixa tornada bella aparença i gai instant. Res no hi ha comparable a aquesta influència. La influència l'ensenyament de La Ben Plantada! Si la pogués contemplar així, i aprendre d'ella, no una petita colla d'homes, sinó tota la meua terra, amb les seves gents!”

El Noucentisme també va tenir els seus representants a Mallorca, aquí va començar –també el 1906– amb la publicació de la revista “Mitjorn”. Una revista feta tota en català que va aparèixer a Palma a principi d'aquest any i que duen endavant un grup de joves encapçalats per Miquel Ferrà i Juan. Aquests joves tenien el suport ideològic del poeta Miquel Costa i Llobera.

¹ Norbert Bilbeny ha dit que el Noucentisme no es queda només en la interpretació, sinó que també es proposa reformar activament tant les actituds culturals com les institucions de cultura del país, que l'estètica és un vehicle per a l'ètica i que el Classicisme és el principi del Civilisme. La Ben Plantada expressa en imatges aquesta articulació esteticomoral. El pensament moral noucentista es presenta amb les següents formalitzacions a més de les dues ja esmentades: Ciutat, Cultura, Reforma espiritual, Acció, Seny, Raça, Ordre, Obra Ben Feta, Continuació, Imperialisme, Autoritat, Heroisme, Aristocràcia. BILBENY, Norbert. *Eugeni d'Ors i la Ideologia del Noucentisme*, Barcelona, 1988, pàg. 301-304.

Aquest grup de joves, interessats per la llengua i la cultura, publicaren la revista durant un any i mig –en sortiren devuit números– i després la revista va desaparèixer. Però se seguiren reunint a la Societat Arqueològica Lul·liana i actuant en distints camps de la cultura que els permetien difondre les seves idees noucentistes a favor de la llengua i en contra de la destrucció del patrimoni artístic i natural que, ja en aquells anys, es produïa a Mallorca.

Varen publicar articles a la revista "Ca Nostra" d'Inca, dirigida per Miquel Duran Saurina que compartia amb ells les idees catalanistes. També col·laboraren al diari "Gaceta de Mallorca" inserit en els plans de renovació de l'Església del bisbe Campins.

L'any 1909, algunes persones d'aquest grup, ajudats per alguns republicans federals que també eren nacionalistes, organitzaren unes conferències sobre nacionalisme i formaren el grup polític *L'Espurna* que va presentar un candidat a les eleccions municipals de Palma d'aquell any i com que no aconseguiren l'èxit electoral que esperaven *L'Espurna* desaparegué.

A diferència de "Mitjorn", els mitjans de comunicació que utilitzaven ara, "Gaceta de Mallorca" i "Ca Nostra", no els acabaven d'agradar, el primer a causa d'haver-hi d'escriure en castellà, única llengua del diari, i el segon a causa del conservadorisme del seu director que va tenir més d'una discussió amb Ferrà per aquesta causa. Per altra part, tampoc no els agradava el públic al qual anaven dirigits els dos mitjans de comunicació que per a ells era gent massa conservadora i amb idees molt allunyanades de les seves. Aquests joves creien que podien aconseguir que Mallorca tornàs moderna, nacionalista i amant de la llengua com ho era Catalunya.

Eugeni d'Ors, fundador del Noucentisme.

Miquel Ferrà i aquest grup de joves veieren el cel obert quan s'adonaren que el setmanari "Sóller", amb motiu del seu vint-i-cinquè aniversari, havia començat una pàgina tota en català amb la rúbrica de *De l'agre de la terra*. Aquesta pàgina no només els donava la possibilitat d'escriure en la seva llengua sense dificultat, sinó que anava dirigida a la burgesia sollerica que consideraven una burgesia progressista amb empena i iniciativa i que tenia contacte més amb Barcelona i França –símbols del progrés, l'europeisme i l'obertura d'idees– que amb Palma i la resta de l'illa. Consideraven aquesta burgesia millor i més oberta que la de la resta de Mallorca.

El director del "Sóller", Joan Marquès, que compartia alguna de les idees d'aquests joves, convidà Miquel Ferrà a col·laborar en aquesta pàgina del setmanari. Ferrà, en aquells moments, era a Gijón on va romandre dos anys. Des d'allà, o quan venia a Mallorca de vacances, animava tot el grup perquè l'ajudassin a fer campanya al setmanari solleric a favor de la llengua catalana i de totes les idees que defensaven.

Un dels personatges que formaven part del grup era Joan Capó Valls de Padrinas que en aquells moments estudiava a Madrid al *Centro Superior del Magisterio* per tal d'esdevenir inspector de primera ensenyança. Capó, sota el pseudònim Ivon, havia escrit articles en la campanya al "Soller" de Ferrà. En aquesta campanya hi ha altres pseudònims que no hem pogut identificar i que seguiran malauradament en l'anonimat. No és el cas d'Ivon perquè, afortunadament, tenim una carta de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà de 27-04-13 en la qual aquest li confessa que Ivon és Joan Capó. Per això podem afegir als escrits coneguts de Joan Capó tots aquests que en el "Sóller" signa amb aquest pseudònim.

En els articles que apareixen en el "Sóller" Miquel Ferrà i Ivon duen a terme la tasca pedagògica d'ensenyar els seus lectors a ser civilitzats i a estimar la seva terra i la seva llengua.

La secció *De l'agre de la terra* duia, des que va néixer, al terç inferior de la pàgina, una subsecció titulada *folletí del Sóller*, on diversos escriptors escrivien narracions llargues que es continuaven setmana rere setmana. Els autors d'aquestes narracions eren Joan Rosselló de Son Forteza, l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, Gabriel Maura i altres. A principi de 1915 en trobam una de signada per Ivon amb el títol de *La Ben Amada*.² Aquesta narració, que

² Apareix en els "Sóller" entre 09-01-15 i 28-VIII-15.

Retall del “Sóller” signat per Ivon, pseudònim de Joan Capó.

està dividida en dues parts i cada una d’elles en capítols, és la versió mallorquina o sollerica de *La Ben Plantada* catalana d’Eugeni d’Ors.

OBJECTIUS

En aquest treball volem presentar aquesta obra de Joan Capó, investigar les seves intencions en escriure-la, comparar-la amb la *Ben Plantada* catalana i veure si representa realment una *Ben Plantada* mallorquina. Com que l’obra és autobiogràfica, així mateix veurem algunes pinzellades de la vida de l’autor, especialment de la seva infància i adolescència i també la seva lluita i el seu amor envers la llengua i cultura pròpies. Però no només això, alguns capítols de l’obra transcorren a l’edifici de Santa Catalina del Port de Sóller, on es feien colònies d’estiu, a algunes de les quals Joan Capó va assistir. Parlarem especialment d’aquests capítols.

Per tal que el lector pugui saber què és el que diu Capó sense haver de consultar el “Sóller” ens hem atrevit a analitzar i resumir l’obra per capítols, a vegades parafrasejant Capó, altres citant-lo directament i altres resumint els capítols. A les cites textuais hem procurat normalitzar el llenguatge, car l’escrit, a més de no seguir amb escrupolositat les normes dictades per Fabra el 1913, presenta errors tipogràfics.

ANÀLISI DELS CAPÍTOLS DE LA PRIMERA PART

Capó subtitula *La ben Amada* amb el subtítol de *Moment de vida* i comença amb una cançó mallorquina del cançoner popular. Seguidament posa una cita de Goethe: “Una corona és fàcil de trenar-la: el cas és trobar un cap bo per posar-la”.

Comparant amb *La Ben Plantada*, podem observar que al capítol VII (1ª part) també hi ha una cançó popular catalana que és *La dama d'Aragó*. A diferència de Capó que en posa una a cada capítol, Ors la utilitza, només en el capítol citat per explicar la puixança de *La Ben Plantada*. Per altra part, Goethe era un dels autors admirats tant per Ors com per aquests joves noucentistes mallorquins.

COM I ON S'ESCRIGUÉ LA BEN AMADA

Tal com a *La Ben Plantada*, cada capítol comença amb un resum del seu contingut, i en aquest primer capítol Capó explicarà per què va tenir el desig de fer aquest llibre de *La Ben Amada*. Manifesta que el va començar a escriure a Madrid un dia d'hivern. Per això podem deduir que el llibre fou escrit entre 1911 i 1914, que és quan Capó va realitzar els seus estudis a Madrid. Declara que en aquells moments: “Lluny de tot lo que directament parla al cor, repartien el meu temps l'enteniment i l'enyorança”. Després manifesta que els seus motius eren la necessitat i l'interès d'aprendre tot allò que “pogués dur a la nostra terra, o tot allò que per la seva foscor fes ressaltar el color i la llum de les nostres coses...”. Una clara referència, aquesta darrera, a totes aquelles coses que aprenia a Madrid i no estaven d'acord amb la seva ideologia. Capó estudiava a una institució guiada per les idees de la *Institución Libre de Enseñanza* amb algunes de les quals no devia estar d'acord.

Confessa, per altra part, que l'enyorament li feia “tancar els ulls [...] per a veure les imatges de la gent amada; o els racons de terra i mar on s'havien escolat tants anys de la meua vida; o cercant la flaire de la nostra ànima en els llibres i papers que d'allà [...] rebia”. I després conta que, d'aquesta manera, va néixer un desig que li va donar pau i consol i que, del dolor va fer florir una petita flor molt humil però que “pot amb altres milers de germans fer una estelada de blancor sobre el fons d'un prat ben verd”. En aquestes paraules, i tenint en compte que després publica el llibret a la pàgina en català del “Sóller”,

podem veure una clara aposta pel projecte literari nacionalista mallorquí.

En aquest primer capítol Capó fa referència a Eugeni d'Ors (Xenius) i li dona la consideració de "El nostre Mestre". Diu que Xenius havia "cisellat amb les seves gloses la figura incomparable de *La Ben Plantada*" i comenta que ell havia anat i aniria sempre pel món oscil·lant entre la impulsió i la mesura, i va comprendre el camí per on havia d'anar. Diu que "el classicisme i l'augusta solemnitat del ritme i la proporció, m'anegaren en santa pau, i la meua voluntat penetrà més endins les arrels, i les obligacions me foren més sagrades i més amades".

El pedagog Joan Capó Valls de Padrinas (Ivon). Autor de *La Ben Plantada*.

EL TRASLLAT DE LA FAMÍLIA CAPÓ DE FELANITX A PALMA

A partir d'aquí, comenta que la quietud, a poc a poc, es va convertir en amargor i inquietud perquè en ell hi havia alguna cosa de la vida d'una dona que, malgrat no ser la Ben Plantada, ni tenir la seva proporció ni les seves virtuts, era per a ell més amable i més exquisida. A continuació es dirigeix a La Ben Plantada, li demana perdó i la qualifica de "somni excels qui encarnes el símbol de nostra raça". La compara al sol i diu que li fa mal als ulls si la vol mirar. Li manifesta també que és l'ideal de tot un poble i acaba: "I pel meu caminar en la terra, i fins i tot per a dur-me cap a tu, me guiaran les mans i els ullets d'aqueixa nina, que [...] li direm la Ben Amada".

Com podem veure la intenció de Capó no és la d'imitar el mestre sinó la de contar la seva història d'una manera pedagògica.

En el segon capítol conta les circumstàncies en què va conèixer la nina que posteriorment seria la Ben Amada. El capítol comença, com tots, amb una cançó del cançonero popular mallorquí. Seguidament, de manera poètica, Capó fa un relat del trasllat de la seva família a Palma. Havia nascut a Felanitx al si d'una família treballadora i, quan tenia set anys, es traslladaren a Palma on el seu pare havia trobat una feina a la fàbrica de Can Ribas. Fa una descripció de la vila natal pagesa, que diu que era plena de "quietud i de cants", i després comenta que la vila era "rica i plena" i que "el benestar i la suavitat del viure, lluien en l'elegància de l'habillament de les dones, qui duïen en herència com una petita espurna de la gràcia àtica". En aquest fragment ja

hi podem veure una certa semblança amb el classicisme i mediterranisme de la Ben Plantada, però no en un personatge simbòlic com aquella, sinó en les pageses mallorquines de Felanitx de carn i os a les quals atribueix la gràcia de les estàtues gregues.

Seguidament continua contant el trasllat i que no l'entristí gens el moment en què el seu pare, aprofitant l'hora de resar el rosari abans de dormir, els donà la notícia “amb veu baixa una mica solemne”. També relata que no va tornar a jugar amb les joguines que quedaren abandonades davall una figuera. A continuació descriu la impressió que li causà Ciutat, amb tots els seus campanars, en arribar-hi després d'una nit d'hivern de no dormir per l'excitació que li produïa l'anhel de veure aquella “terra de promissió”. Diu que només la primera visió de Barcelona, anys més tard, li causà una impressió semblant.

Atribueix el fet que el seu pare anàs a viure a un raval de Palma, amb hort i jardí, a l'atractiu que el camp exerceix en els homes senzills qui han passat molts anys vivint prop d'ell i conreant-lo. Efectivament els Capó, gent treballadora, anaren a viure al barri obrer de La Soledat. Parla també de la senzillesa de la casa i de com els arbres i les flors del jardí i la vista de la mar l'omplien de goig. Malgrat tot això, després d'ell prendre possessorí de tots els racons de l'horta, el seu desig era anar a ciutat, diu que volia inconscientment tornar-se un ciutadà i reflexiona: “Qui sap si era la força del destí, aqueixa resultant de forces inconegudes que ens empeny o ens atreu, lo que m'empenyia o atreia”. Una altra referència al classicisme, a la “moira” grega. Després confessa que hi va anar quan tenia vuit anys i recorda *La Vita Nova* de Dant. Aquest conta en aquesta obra, que la primera coneixença de la seva estimada Beatriu fou als nou anys.

CONEIXENÇA DE LA BEN AMADA

Després fa una descripció de l'entrada –acompanyat pel seu pare– a la ciutat moresca envoltada de murades que encara no havien estat enderrocades. Conta detalladament la pobresa i la netedat dels seus vestits de pageset i les impressions i la por que li causà, tant la gentada com els edificis i els carruatges. Entren en un edifici senyorial on la porta és tancada i cal tocar una campaneta, ell compara aquest fet amb la vila, on les cases romanen obertes i, per entrar, només cal dir “Ave Maria”. Algú els obre la porta, entren i parlen amb una senyora i, al punt, apareix una nina de quatre o cinc anys,

davant la qual el nin de vuit queda embadalit. Es tracta de la primera aparició de la Ben Amada. En la seva presència Capó confessa que no sap dir com era ni què va sentir, però que –des d’aquell dia– el seu “cor encara tendrís-sim sentí com una renaixença”. Confessa que tota la vida es recordarà d’aquella emoció, perquè tal vegada sigui la més suau de la seva existència i que des d’aquell dia du la imatge de la nina clavada al cor i que no l’ha abandonat mai i l’ha salvat de tots els perills. Acaba el capítol dient que aquella nit, quan la mare li feia resar les avemaries, encara veia aquella meravellosa imatge que obrava en ell un miracle. En aquells moments –comenta– hagués pogut clamar com el poeta “*Incipit vita nova*”.

La visita que feren a Palma era a casa de Miquel Porcel, director del Col·legi de Pràctiques, tal volta per concertar que el petit Joan Capó pogués assistir a aquest col·legi on, en efecte, va cursar els primers estudis. Cal remarcar el rerafons cristià i tradicional de totes les escenes: resar abans d’anar a dormir i salutacions amb “Ave-maries”.

QUI ÉS LA BEN AMADA. DESCRIPCIÓ FÍSICA

En el tercer capítol explica qui és la Ben Amada. Aquí parla, en primer lloc, del nom d’ella que diu que té tres síl·labes i que és un nom hel·lènic, i que ella té vint anys. Aquesta darrera dada confirma que el llibret fou començat el 1911, any que Camil·la Porcel Zanoguera, filla de Miquel Porcel –la que seria després la seva dona i ara era la Ben Amada– tenia aquesta edat. Entre altres detalls podem destacar que “les robes del seu abillament li caven amplament amagant la bellesa de línia del seu cosset” en això podem establir un paral·lelisme amb la Ben Plantada que també vestia robes amples.

Diu que el front és “una mica massa alt, llis i blanc, i sempre clar, com el nostre cel mediterrani. La compara a una Tanagra “que per miracle dels deus ha florit a la vida”. Hem pogut aclarir que una Tanagra és una estatueta de terracota policromada d’època hel·lenística, que prengué el nom de la ciutat de Tanagra a les necròpolis de la qual hom ha trobat moltes d’aquestes estatuets, especialment femenines. També la compara a una “Venus de Medicis ressuscitada”. Xenius parla de la Ben Plantada dient que si la Venus de Milo anàs vestida aniria com ella.

Podem remarcar aquí que la Ben Amada no és corporalment perfecta, té el front massa alt, de la mateixa manera que al capítol VIII (1ª part) de *La*

Ben plantada es diu que el cos d'aquesta té “una central manca de cànon” i la seva cintura també és massa alta.

Així mateix hem de comentar que, al contrari de La Ben Plantada que nom Teresa, Capó oculta el nom del seu personatge i el dona només en clau, dient que té tres síl·labes. El nom de què parla Capó de manera críptica era el de Camil·la. Capó s'equivoca, el nom de Camil·la és d'origen llatí. És curiós que La Ben Plantada que és un personatge simbòlic, tenguí un nom concret i, en canvi no es digui el nom de la Ben Amada que és un personatge real.

LES VIRTUTS DE LA DONA NOUCENTISTA

En el capítol quart parla d'un enuig de la Ben Amada que es produeix el temps de Nadal perquè algú amb autoritat l'havia ofesa. Però diu que “la seva naturalesa fou potent i prengué victòria de les coses”. Conta que, davant l'ofensa: “L'Instint anava a vibrar un crit de revolta. Més la Disciplina, l'Ordre, la Submissió a la Consciència feren lluir sagrades paraules”. Seguidament cita –entre cometes– dues frases que fan referència a la força de la humilitat i al deure de fer bé al qui ens fa mal. I diu que “la boqueta dolça de la Ben Amada se posà dolçament en les mans de qui, tal volta inconscientment, li donava pesar. I les espines se tornaren roses”. El dia següent fou un dia de sol quan els altres havien estat ennuvolats i es demana si sobre l'esperit de la Ben Amada hi planà una mica de “santa vanitat” perquè, no feia gaire, ella havia llegit una frase de Sant Agustí que deia: “La modesta humilitat és la corona de la bellesa”.

La finalitat de Capó, en aquest capítol, és a la vegada pedagògica i moralitzadora, i agafa la Ben Amada com a model femení de la dona forta que practica les virtuts cristianes, especialment la de la humilitat. També hi trobam el triomf de la Disciplina, l'Ordre, i la Submissió a la pròpia Consciència sobre l'Instint, totes elles virtuts estoiques assumides pel cristianisme. Cal comentar també la utilització en majúscula d'algunes paraules que tenien un gran significat pel noucentisme, que eren utilitzades –també en majúscula– per Eugeni d'Ors i que Capó seguirà utilitzant en els capítols que segueixen.

Podríem comparar aquest capítol amb el VIII (1ª part) de *La Ben Plantada*. En ell Ors la mostra com a creadora de tranquil·litat, ordre i harmonia al seu voltant. Per altra part, al cap. V (1ª part) Ors parla de la humilitat però referida al poble on estiujeja la Ben Plantada que diu que cal esti-

mar “per la seva humilitat, on es troba el secret de la seva gràcia i de la seva veritat profundes”.

En el capítol cinquè parla d'un passeig que fa amb la Ben Amada a la vora de la mar i dels pensaments harmoniosos que aquesta li confia com a resposta a les seves preguntes. Ell li demana “¿Ets tu a l'univers o l'univers és en tu?” i ella li contesta: “Cada un de nosaltres és un món i és un àtom d'un altre món”. A continuació, ell fa unes reflexions sobre el misteri de les coses i les accions. Ella li comenta que el nostre pas ràpid pel món, la nostra aparició i desaparició han de quedar en el misteri mentre feim tranquil·lament el nostre camí. I acaba amb el desig que aquest camí el facin ells dos plegats com el passeig que fan a la vora del mar i entre pins.

L'ESPERIT DE LA BEN AMADA

El capítol sisè transcorre el mes de gener i parla –com es diu a la introducció del capítol– de la subtileza de l'esperit de la Ben Amada. Capó comenta que de lluny arribà una cançó amb “notes llunyanes plenes d'aroma de la terra”. Després descriu el moment de la trobada dels dos enamorats i diu que ella no se sentia aïllada, separada de les coses sinó que, amb la contemplació s'era fosa i confosa amb la naturalesa, i, unida al seu Amador, “era un àtom i era el tot: l'univers era en ella”. Conta que quan ell se n'anà “duia llum als ulls i pau al cor” i les feines d'aquell dia foren lleugeres. Però en arribar l'horabaixa la Ben Amada era trista perquè la seva ànima havia trobat una disharmonia i comenta: “... I ella, tota Perfecció i Ritme i Harmonia, era sofrent d'aquell desacord”. En el capítol VIII (1ª part) de *La Ben Plantada* Ors li atribueix la difusió de tranquil·litat, ordre i harmonia al seu voltant, o també el cap IV diu que és una femineïtat perfecta amb harmonia corporal, seny i moral discreció amb els “braços llargs fets per a l'ordenació i per a l'abraçada”. També hi podem comentar que el fragment on la Ben Amada i l'univers es confonen té una certa semblança amb quan Ors parla de La Ben Plantada al capítol V (1ª part) i diu que és perfecta i tan “nostra” la seva perfecció que tota la nostra terra i la mar s'han tornat el seu domini.

D'aquests capítols cinc i sis podem remarcar tant l'exaltació del misteri com el tarannà filosòfic de certs fragments que també trobam a *La Ben Plantada*.

LES FESTES DE L'ANY CRISTIÀ: ELS REIS I LA CANDELERA

El capítol setè parla de la nit de Reis. Va precedit d'una cançó popular que parla de com aquell vespre tot essent “una doneta serà el teu coret d'infant”. I ell afirma, seguidament, que la Ben Amada també és una doneta i un infant a la vegada, perquè amb els seus pares es comporta com un infant, però que no pot evitar, “quan vénen les hores grises”, sentir el silenci i comprendre'n la tràgica discordança. Però ella, que és tot harmonia, sap “fer reprendre el pas tranquil i harmònic, a les coses”. Després descriu el vespre de Reis d'aquell temps en el qual tocaven “trompetes de crestell” i un corn, i tothom cridava quan s'acostaven els reis. A continuació diu que la Ben Amada, pensa en els dies futurs i que, si tenguessin infants, passarien un vespre meravellós cantant-los rondalles fins altes hores de la nit a la vora del foc i després els ajudarien a posar les sabatetes i veurien, a la matinada, els infants que corrien al balcó. I, seguidament, creu veure en la mirada de la Ben Amada un interrogant que deia: “Voldràs, Amador, que jo hi posi també la meua sabateta?” Els reis deixaren la sabata ben plena de “coses bones i hermoses” i al costat hi deixaren una bella joguina “una graciosa figureta de Tanagra” i es demana si no sabien els Reis que a la Ben Amada li era suficient posar-se davant el mirall per contemplar la figureta de Tanagra més harmoniosa de totes. Capó, amb la Tanagra, aprofita per fer un elogi de la bellesa i el classicisme de La Ben Amada. També cal remarcar que, en les intencions de Capó, hi ha la de posar dins la seva narració les festes cristianes del llarg de l'any i la celebració que en fan els mallorquins. Així vérem citada la festa de Nadal i Sant Esteve i ara la dels Reis que no només cita, sinó que també descriu. Parla de contar rondalles als infants i aquests infants són els seus futurs fills que la Ben Amada somnia com a fruit del futur. Altra vegada apareix la dona com a font d'harmonia que sap fer reprendre el pas tranquil a les coses com *La Ben Plantada*. Trobam un paral·lelisme amb La Ben Plantada que al final del cap. IV diu “A mi per ara, dels homes, tant me fa. Però m'agradaria tant tenir criatures que fossin meves!” Hi ha una exaltació de la parella enfocada a la procreació i a l'educació cristiana i tradicional dels fills.

Curiosament el capítol vuitè –que és molt curt– du el títol de “Purifiquem-nos”, en lloc d'explicar el seu contingut. Capó explica la calma de la natura, de la ciutat i la de la gent que: “Tenen el secret de la mitja rialla de la Gioconda”. Els convida a purificar-se i els diu que, malgrat no hagi arribat l'hora, no s'han de plànyer perquè: “Déu sap si en la confiança d'un

tan dolç esperar hi ha lo millor de la nostra vida". Amb la menció de la Gioconda trobam un altre senyal de classicisme.

Ja hem dit que, a través dels capítols, l'autor va citant i explicant els moments importants de l'any cristià i, en aquest, parla de dia dos de febrer que és el dia de la Purificació de la Mare de Déu que popularment es diu La Candelera, solemnement celebrat per l'Església catòlica.

LA CONVERSIÓ DE LA BEN AMADA A LA LLENGUA CATALANA

El capítol IX se situa a la Setmana Santa, parla d'un passeig de Capó amb dos amics. Diu que els dos eren i són "trovaires, i campions esforçats del nostre exèrcit". Un d'ells és, amb tota seguretat, Miquel Ferrà. Capó cita –per identificar-lo– uns versos de Verhaeren traduïts per ell. L'altre no sabem segur qui és, però pot ser el poeta i enginyer Miquel Forteza perquè eren amics, com ho manifesta una carta de Forteza a Ferrà de 1908 en la qual envia records a Capó. A continuació comenta que, quan arribaren a Ciutat, va anar a veure la seva enamorada, carregat de flors de cirerer de pastor i de poesia i, quan la va veure, li va recitar un poema dedicat a ella i, amb el poema, ella va aprendre miraculosament a apreciar l'idioma i "les nostres coses". Diu que aquell fou el començament d'una vida nova, car la Ben Amada fou devota de "la bella parla" i que amb ella ensenyarà els seus fills a demanar a Déu el pa de cada dia. Altra vegada l'educació dels fills i la religió. Cal remarcar també en aquest capítol la conversió de La Ben Amada a la nostra llengua.

En el capítol X l'Amador confessa que ha pecat i no pot mirar cara a cara la seva amada, perquè és en ella tota Perfecció i tota Justícia. La Ben Amada lleva importància a la seva caiguda i el convida a alçar els ulls i a mirar les pupil·les d'ell dins les seves, a caminar vers la llum i continua: "Mes si en nosaltres hi ha quelcom de diví, i sentim l'esclavitud a que el subjecta alguna volta la matèria, deslliurem-lo de sofrir; que el sofrir, per si sol és impotent". Aquests darrers capítols tenen poc paral·lelisme amb *La Ben Plantada* perquè la relació d'aquesta amb el seu autor es diametralment oposada a la de Capó amb la Ben Amada. Aquests dos darrers són una parella d'enamorats, en canvi *La Ben Plantada* té promès –que no es precisament el seu autor– i Ors se'n queixa i conta que amb l'aparició del promès es "consumeix la gran tragèdia" títol del capítol IV de la tercera part.

LES LECTURES DE LA BEN AMADA

El capítol XI tracta de la petita biblioteca de la Ben Amada i dels llibres que llegeix. En primer lloc exposa que un dels “pensadors del nostre poble”, tal volta Miquel Porcel, es demanava si constituïa un error pedagògic el fet de publicar llibres especialment dissenyats perquè fossin només per a infants. Diu que va llegir aquests mots i començà a estar preocupat com el Mestre, però que una preocupació és el precedent d’una idea nova. I continua: “Pensant en l’Avui, i el Demà, i el Present i la Continuïtat que n’és el total, cavil·larem recordant” I, a continuació, apunta que conduïren la “Reflexió” als primers anys de la Ben Amada. Diu que aquesta ha llegit molt i que ara no llegeix tant. Primer contes: Grimm, Andersen, Hoffman en castellà. Després conta que un dia va trobar un llibre vell escrit en “la nostra llengua” i: “On hi havia els assaigs dels campions del nostre actual Renaixement literari i de ciutadania” i que allà féu els primers esforços per “assolir la claror del nostre idioma”. El llibre, com a contradicció, es deia “L’Ignorància”. És de remarcar com junta Renaixement literari i ciutadania, trets eminentment noucentistes.

Diu també que va llegir moltes novel·les que “cansaren els seus ulls” perquè a casa seva hi havia molts llibres i son pare oblidava sovint la clau de les llibreries seguint el consell de Xenius. D’aquesta manera, la Ben Amada va trobar instintivament l’aigua que “els esperits divins de la Humanitat han fet brollar”. Després conta que brostà l’Amor i canvià totes les coses i els llibres també foren d’un altra mena i cita els versos de Maragall: “Si tots dos fóssim infants – jugaríem a esposalles”, els d’Alcover: “Quant la parella ve de nocces – ja veu i conta sos minyons..”. i els de Mistral: “Diga’m ¡oh doncs! pobre petit – si la que estim ha ben dormit – diga’m que fa en aquesta hora; diga’m que diu, –o bé si riu– o plora”. Després conta com rimaven els versos com a harmonia del parlar de l’amor, i que ell li va regalar molts llibres dedicats amb notes i versos de l’Amador.

A continuació parla de la Història que va il·luminar l’esperit de la Ben Amada que projectà la llum cap a la foscor del futur perquè –diu– nosaltres hem de ser Continuadors i ens hem de fer més bons. I així vengueren els llibres del “sant perfeccionament”. Acaba dient que la Ben Amada té una arqueta plena de llibres que té, a damunt, un símbol, una Tanagra: “una dona bella qui en una pàtera us fa ofrena de la llum del sol feta vi...”. I, al costat, el llibre “de l’excel·

sa renunciació: la imitació de Jesucrist". I acaba parlant del misteri de les coses i de com floreix l'ànima humana que ningú sap on té les arrels.

Aquest capítol parla de la Continuïtat de la qual també parlava Xenius, ell deia Santa Continuïtat, Capó li lleva l'adjectiu que, en canvi, aplica al perfeccionament. Segueixen les paraules en majúscula. També tenen significació els poetes que cita que, a més de ser amb tota probabilitat els preferits per Capó, són els que parlen, als versos que cita, de l'amor conjugal enfocat a la procreació llevat del cas de Mistral que parla d'un amor sense esposalles. La intenció pedagògica de Capó també és palesa.

ELS ATEUS I ELS FARISEUS INTRODUEIXEN EL DUBTE

El XII tracta de com la mala herba del dubte, que els ateus i els fariseus havien posat en l'ànima de l'Amador, es torna liris quan veu combregar la Ben Amada. És interessant en aquest capítol veure que critica els ateus per no creure en l'existència de Déu i per l'excessiva, segons ell, importància que donen a l'enteniment humà, i critica els fariseus que donen poca importància a l'espiritualitat humana que per a Capó és divina. També és interessant apuntar el fet que diu que el poble fa festa i que ells també en fan, perquè és el tercer aniversari del seu amor. Si situam la narració cap a l'any 1912 o 1913, quan Capó estudiava a Madrid, podem concloure que el seu amor declarat data de 1909 o 1910 quan Capó ja era mestre –ho era des del setembre de 1909– i preparava, amb el que seria el seu sogre, l'examen d'ingrés a la *Escuela Superior del Magisterio de Madrid*.

Capó comenta que l'ha vista combregar i que Déu és Amor i Dolçor i que, veient-la, el camí de l'esforç llur s'ha fet clar, però tot ple de lluita. I continua: "Mes volem fer norma i ritme l'equilibri de l'esperit i la matèria. Aspirem a ser humans i divins". Per acabar, adverteix als ateus adoradors de "la sobirana raó" que no trobaran el consol que el cor demana i els aconsella cercar en l'etern dubte. I als fariseus els diu que no trobaran enlloc el pa que assacia perquè "Déu vol l'esperit i l'esperit és la idea i la voluntat florides en un sol ramell".

ELOGI DE LA BEN AMADA: L'HARMONIA RECOBRADA

El capítol XIII fa un elogi de la Ben Amada, li diu que és tan harmoniosa com santa, que és el símbol de quelcom incomprensible "a que tendeix lo

millor del nostre esser, que ha d'estar per damunt les coses que passen". Li diu que ella *és* i això vol dir afirmació i eternitat, que el seu esperit és amor i que ella és font de bondat i de mansuetud. Seguidament li manifesta que ha deixat que el ritme es rompés i es demana com s'omplirà aquest buit. A continuació parla del Mal i del Bé i diu que ella ni tan sols pot pensar l'oposició d'aquests mots, sinó que en el seu enteniment només hi pot haver el Bé que és Vida i Amor. Li diu que deixi aquesta dualitat per als cors, com el seu, que han de sofrir les ferides dels filisteus "en les batalles en què l'essència del nostre poble ens envia". Que la deixi per a ell, que en la seva llar serà el fonament: allò que no té claror, que no veu el sol, allò que és a la humitat i a la tenebra. En aquest punt podem comentar que Capó fa contínues referències a la lluita del seu poble contra els filisteus, contra aquells que –interessats només per les coses materials– anaven en contra de la llengua i la cultura catalanes i destruïen el paisatge tant natural com urbà.

Continua contant que, en el moment que la Ben Amada medita, arriba del carrer el cant d'un infant que diu: Si la Candelera plora... Es miraren la Ben Amada i l'Amador i els seus cors trobaren en aquella cançó "la continuïtat del ritme perdut". Acaba descrivint la primavera que s'anuncia, que han caigut quatre gotes, que hi havia núvols blancs i a les muntanyes clapes de neu. "I la veu del bon temps ha baixat, i ha enramellat els branquillons negres de dos ametlers". Cal comentar les imatges típiques de l'Escola Mallorquina amb els ametlers florits. Es torna parlar de la continuïtat i de l'harmonia que inspira la figura femenina que ja hem comentat abans, Ors al cap. VIII també expressa aquesta bona influència de La Ben Plantada: "Així, d'acostar-se a la Ben Plantada, hom esdevé millor". "Pels volts de la Ben Plantada tot és ordre i acord".

PASSEIG A LA LLUM DE LA LLUNA

El capítol XIV és un quadre bucòlic d'una típica posta de sol mallorquina darrera el Galatzó, amb la sortida posterior de la lluna. Hi participen tots els sentits: el de la vista amb els colors del crepuscle o la sortida de la lluna, el de l'oïda amb els picarols llunyans, el de l'olfacte amb l'olor del favar i de la terra regada o el del tacte amb la tebior de l'aire que respiren. Els enamorats seuen a la vora d'un camí oblidat i veuen des dels casals mallorquins amb un lledoner o una palmera davant i un hort de tarongers darrera, fins a la blanca fumarola d'una xemeneia. Al final hi ha la contraposició entre el camp

i la ciutat. En aquest quadre bucòlic la lluna feia de les ombres dels enamorats una de sola i al final se'n van a la ciutat que els separa i els disminueix la joia. Capó fa un elogi del camp enfront de la ciutat que té unes connotacions negatives perquè els separa, aquest elogi és un punt més del tradicionalisme que defensen tant Capó com Ors.

L'AMOR, EL DOLOR, LA MORT...

Al capítol XV es planteja la possibilitat de la mort de l'Amador i l'allunyament de la Ben Amada. Capó anima els esperits escollits, que han fet el viatge al seu costat, a seguir el seu camí i a anar sempre endavant sense defallir. Que els seus mots d'agonia serveixin per a traduir els pressentiments de victòria d'ells. Al seu davant hi ha la fita santa de l'Alliberació i de la Perfecció. Els demana que compleixin la seva missió que és llevar les roques del camí i que, en tornar les noves gents, puguin passar, sense por a les traïdories de la Maldat i la Ignorància. Altra vegada la lluita contra els filisteus a favor de la llengua i la cultura.

El capítol XVI, a diferència de tots els altres, encapçalats per una cançó popular, comença amb el poema *Amor i Dolor*, inspirat pel capítol anterior, i original de Capó. El poema fa referència a l'enamorada com a esposa. Parla d'aquelles dues paraules i diu que d'avui endavant han de ser forces alliberadores que els enlairin i els facin com a deus. Li diu que ella és Amor, que el Dolor és en ell, però que, en ajuntar-se a ell, escampa flors d'ametler damunt llur camí. I ell, amarat de sofriment, posa damunt cada una un robí.

LA MAR EMBRAVIDA I UN PASSEIG A POSTA DE SOL

El capítol XVII parla de la mar irada i de les barques que es refugien al port i demanen que es calmi la "Senyora Dominadora". La Ben Amada, en canvi, fa cara de joia i somriu, i ell li demana si el seu cor vibra a to amb la mar furient i si la seva harmonia és més potent que la ira de la mar. La Ben Amada li respon que d'aquesta mar enfurida en poden fer un símbol: la mar, que ara és tan embravida, es calmarà, i les naus solcaran en pau el seu blau. Li comenta que la vida és així.

En el capítol XVIII els amants surten a passejar un capvespre de gener a posta de sol i pels camins inoblidables van fins a un turonet des d'on veuen

la ciutat però, unides les seves ànimes, no s'adonen del món que els envolta fins que senten el repicar d'un picarol.

SANTA CATALINA DEL PORT DE SÓLLER

El XIX és dedicat a Sóller i al seu port. Capó diu que hi ha tornat i que ha trobat la ciutat tota enjoiada i es demana si és l'estar enamorat que la hi fa semblar més bonica. Diu que trobaren en cada roca de Santa Catalina “el record d'una esplèndida il·lusió que resplendia llunyana més enllà dels aspres camins tots sembrats d'esforç i de lluita”. I ara sembla que, amb la seva fortalesa, els mostra quin ha de ser l'emblema de l'ànima forta: la Constància. Després afegeix: “Feta la prova, ja ets cavaller”. I segueix dient que allà, anys enrere, va ser iniciat “en la idea veritable de la vida: la lluita: franca i noble: cara a cara”. Diu que el seu noviciat fou feliçment acabat i, a causa d'això, la llei de la seva vida ja no vendrà de fora sinó que la du clavada als ossos i com que no la podrà abandonar farà gloriós el viatge. Són clares referències a quan ell, l'any 1901 fou membre de les colònies d'estiu que Miquel Porcel organitzava a l'oratori de Santa Catalina del Port de Sóller, del qual, per acabar el capítol fa aquesta descripció: “A una part hi ha la mar gran. A l'altra el port, les hortes i les muntanyes. I tot neda dins una boira de llum... No mir les coses: mir la seva imatge en els mirallets dels ulls de la Ben Amada”. Per acabar diu que fou un dia de festa quan els dies ja s'escurcen.

En aquest capítol hi ha, una vegada més, la cita de la Continuïtat orsiana en majúscula i referències medievals i tradicionals en el fet de ser armat cavaller.

En el capítol XX torna parlar del Port de Sóller. “La vida m'ha tornat mostrar el primer racó de món on vaig fruir plenament glops de vida veritable”. I afegeix que ara el seu cor és tot ple d'angúnia. Diu que fa dotze anys que era infant i que la seva vida només tenia una força, la d'estimar, la de valorar tots els seus moments omplint-los amb la presència o el record de la Ben Amada. Que va ser en aquest racó de món on brodaren quatre setmanes amb els seus jocs i rialles d'infant. Comenta que en té dolços i suaus records del banc de pedra on s'asseien, els canons rovellats, els pins, les cigales... Però ara, tornant-hi viure s'ha empetitit, i no és que les coses hagin tornat més grans, sinó que s'hi ha acostat més. Diu a la Ben Amada que recorda haver-se preocupat dels animalets petits que, si allargava la mà, desapareixerien; ara pensa que nosaltres som també ani-

Santa Catalina al Port de Sóller, on se celebraven les colònies escolars.

malons sobre els quals s'aixeca l'amenaça constant del destí. I després li conta que la mirada des de la qual antany miraven les coses belles, el balcó des d'on miraven "els dos infinits blaus" s'ha tornat vigia. Han passat, lluny, dues naus de guerra, més tard han tornat passar i, a causa d'això, primer ha estat el silenci i després l'angoixa i l'instint de vida que els han clavat les urpes al cor. Acaba esperant que el trasbals d'aquests dies es torni quietud i, mentrestant, es poden deixar dur pels records suaus. En el mirador han passat per la memòria les hores belles de l'existència, ha retrobat l'harmonia i el seu cor s'ha assossegat. I acaba dient que contarà algunes d'aquestes hores belles, les que lluen de tant en tant com a fars vora la mar perillosa, com moments de descans en el seu peregrinar pel món.

Cal remarcar que diu que fa dotze anys, com que la colònia a la qual va assistir Capó fou el 1901, podem veure que la narració transcorre el 1913 quan ell degué fer una colònia com a professor a Santa Catalina del Port, on va passar moments agradables devora la seva estimada car la colònia la dirigia el seu sogre, pare de la Ben Amada. A partir de 1914 serà ell que dirigirà aquestes colònies. Això darrer, i la referència a les naus de guerra, fa que pensem que també podria ser 1914 l'any en què narra aquests fets.

ELS PRIMERS ANYS DE LA VIDA DE LA BEN AMADA: LA PRIMERA COMUNIÓ

Del capítol XXI al XXIII hi ha alguns episodis dels primers anys de la vida de la Ben Amada que han romàs en la memòria de Capó. En el capítol XXI explica els jocs que feien els dos infants al terrat de ca la Ben Amada, ella jugava amb una pepa que li havien duit d'Itàlia i ell posava la seva intel·ligència en construir les cases de la seva princesa. Sabem que Porcel havia viatjat a Itàlia l'any 1897 i probablement havia duit una pepa a la seva filla. També afirma que llavors no sabien el valor que tenia el joc per als infants. Després diu que les seves vides eren dolces i suaus, tota la setmana dedicada al sant treball, ella als seus petits afers i ell a l'estudi i l'esforç quotidià per a poder-li dir el diumenge que les notes de la setmana havien estat millors que les de l'anterior.

Seguidament parla d'un matí del mes d'abril de fa deu anys que la Ben Amada feia la primera comunió. La descriu poèticament com un angelet i que a la seva vora tots estaven anegats de tendresa. Ella quasi no va parlar.

Després li parla de la crisi de l'adolescència d'ell, de la qual en va sortir vencedor, però tot en ell quedà feble, i va necessitar l'aire i la serenitat del camp. Per això quan vengué l'estiu va anar "al poble de les flors divinals de martiri i d'amor". I allà va somiar perdut dins el bosc i ell, com el romàntic que allà "havia argollat les notes doloroses de l'harmonia", sentia el seu "cor desesperar-se brodant ensomnis i filant" el dolcíssim record de la Ben Amada. Fa referència, amb tota seguretat, a Randa i a Ramon Llull.

Seguidament diu que, sense posar esment al mal que feien al seu cor, l'enviaren a la vora del Cantàbric, allà la mar, el fred i el cel esmorteït serien un sedant i el seu cos recobriria la força i la seva ànima, l'alegria. Però aquesta només li podia venir de la contemplació dels seus ullets, que ell la volia veure i que ella era "al nostre port" fent referència al de Sóller i ella li va escriure que volia veure'l. Un dia de juliol ell hi va i conta que les hores passades al seu costat foren dolces, serenes i vibrants.

Després diu que, quan tornava al poble, "anava guiat pel mateix alè diví que, segles enrera", va encendre el cor del qui "vessà tota la ternura en el llibre de l'Amic e l'Amat". Cansat es va adormir i vetlaren el seu somni "dos àngels" que no solen anar junts: el de la Innocència i el de l'Amor. Podem considerar un signe de tradicionalisme cristià i mallorquí la referència, mig amagada, a Ramon Llull al qual apreciaven molt els noucentistes.

RECORDS DELS DOS ENAMORATS

El capítol XXII relata alguns records dels dos enamorats. Diu que en el moment del naixement de l'amor, la llum que inundà les seves pupil·les l'enlluernà i quan tornà obrir els ulls es va sentir en possessió de la claror divina sorgida del seu ésser.

A continuació conta un altre horabaixa a Ciutat en el qual ell va dir a la seva Amiga en veure l'estel de la tarda que aquell era l'estel de l'Amor i que quan ella hagués fet ofrena del seu cor, "en dies d'absència", en sentir les campanes tocar l'avemaria, l'estel dels qui s'estimen la consolaria. Altra volta la referència cristiana al toc de les avemaries.

Després conta un passeig de nit en el qual van al teatre a veure Miquel Strogoff de Jules Verne que havien llegit dos dies abans, i veren el que abans havien imaginat; ella, davant la tragèdia, tremolà i plorà i es recolzà en ell. En sortir duen "l'ànima palpitant i vibrant" i es passegen pels carrers donant-se les mans. Veuen brillar les estrelles i se senten infinits.

A continuació recorda un dia que passaren unes falsies quan, de sobte, en caigué una als seus peus i la replegaren. L'endemà es tornen veure i ella posà un llaç blanc a l'animaló i, com una nova Ifigènia alliberà el captiu i li va dir que dibuixàs el nom de qui l'havia feta feliç; la falsia va senyar una gran corba en el seu vol i ell es queixa de no haver sabut llegir el nom que hi brodà. Clara referència a la C de Capó.

El capítol XXIII és el darrer de la primera part i, en ell s'acaben de contar alguns records; diu que es mostren –com a quatre grans robins– quatre moments de la seva vida espiritual. Parla de quatre poemes seus que afegeix al relat. L'acaba amb un darrer poema que du el títol d'*Una camèlia vermella posada als peus de Crist crucificat*. Altra vegada el sentit tradicional cristià mesclat amb el dolor com a valor redemptor.

ANÀLISI DELS CAPÍTOLS DE LA SEGONA PART

La segona part del llibre és més curta que la primera, un terç de la narració. Va encapçalada per una cita de Goethe que parla de la tasca inacabable cap a la perfecció absoluta que s'ha d'adoptar per viure molt i sempre a gust. El capítol és dedicat a la introducció d'unes converses que els enamorats ten-

dran amb un Veritable Mestre on aniran cada dia que canviï la lluna. Els altres dies els tendran per meditar ells. Al final de la seva existència els donarà les mans, els beneirà i no el tornaran a veure malgrat el sentin, mut, al seu costat. Ens és difícil veure qui és aquest Veritable Mestre, creiem que és un personatge simbòlic inventat i que no té correlat real. Cal comentar també la cita de Goethe que segueix mostrant el classisme.

TASCA LENTA I CONTINUADA DE LA BEN PLANTADA. LA DONA VIRTUOSA

En aquest primer capítol parla de la tasca de la Ben Amada que ha estat lenta, però continuada. Ell li va donar un cor i un pensament plens de força i poder, però sense direcció. El fet d'estar al seu costat i de fer seves les il·lusions de perfecció i llibertat d'ella, han posat direcció a la seva vida. Ara van per vies paral·leles. El valor d'una dona virtuosa és el de la conseqüència. Tasca lenta, però continuada, s'assembla a la d'un artista de pedres precioses que lleva l'escòria i deixa el ser natural. Ara, tota la llum pot romandre en els enamorats com en un diamant i, penetrant la seva essència, es refractarà amb la majestat de l'espectre. Aquest és, tal volta, un dels exponents més clars d'aquest model de dona mallorquina que propugna Capó. Diu també que han arribat a una silenciosa comprensió mútua, que volen assolir no més perfecció sinó més perfectibilitat. Han arribat a la cresta de la serralada amb esforços i tot els serà possible donant-se les mans, sense que mai s'apagui la llum del seu somriure. Però abans volen beure l'aigua de les virtuts que cercaran en els estels de vida que tantes dones virtuoses encengueren. Capó, uns anys més tard, escriuria *Las claras y virtuosas mujeres* com a llibre escolar, i el publicaria a la impremta de Miquel Duran d'Inca.

LA PRIMERA LLIÇÓ: EL SILENCI DEL MESTRE DE VIDA

El capítol II relata la primera lliçó del mestre. D'una manera poètica conta com ell i la Ben Amada es dirigeixen a ca el Mestre que viu sobre un pujolet, i fa la descripció minuciosa de l'habitació tota blanca on entren. El mobiliari el constitueixen un bufet obscur amb el nin de Donatello damunt, i unes cadires, també obscures, que contrasten amb el blanc de les mans d'ella. Ells es miren, es penetren, es confonen, senten, volen i pensen el mateix.

I la vida que han filat sens parar mai, com la Balanguera misteriosa, ha passat davant els seus ulls emmirallant-los. Comprenen que, per arribar en aquest moment de plenitud, han estat necessaris els moments de dolor i ombra que han passat. I després fa una descripció detallada de l'enfosquiment de l'habitació en la qual només queden amb llum el nin de Donatello i les mans de la Ben Amada. De sobte, apareix el Mestre que els diu que se'n vagin, que la lliçó d'aquell dia era el Silenci, "el dolç silenci de dues ànimes que s'estimen i s'entenen", i que les millors hores de la seva vida seran com aquesta.

D'aquest capítol hem de comentar les contínues referències al classicisme i a la tradició representades aquí pel nin de Donatello i per la Balanguera.

LA SEGONA LLIÇÓ: EL BELL PARLAR DE LA LLENGUA PRÒPIA

El capítol III narra la segona visita al Mestre de la Vida. Els diu que el silenci és un gran amic que fa sorgir l'essència d'ells de la presó de les coses i fa que es vegin. Però el silenci no pot romandre sempre, esdevindria una imperfecció. Diu que hi ha una cosa tan gran com el callar i és el parlar "la vostra dolça parla" que els farà comunicar l'un amb l'altre i tots dos amb l'altra gent. Que el silenci i el bell parlar siguin en la seva existència com el dia i la nit, una cosa plena i completa. Diu que parli sobretot la Ben Amada, que Déu li ha donat el tresor de la nostra llengua. Que aquesta es torni un cant continuat, que la purifiquin bevent en el bell parlar dels avis. Diu que hi ha molt dolces expressions de l'esperit de la raça, que han trobat mots valents, robusts, plens d'altivesa i solemnitat per donar als altres la idea de la santedat i noblesa dels seus sentiments.

Altra volta la tradició i el cristianisme amb les referències a la llengua pròpia, al parlar dels avis i a l'esperit de la raça.

LA BEN AMADA EDIFICADORA I ENALTIDORA DE LA VIRTUT

En el capítol IV la Ben Amada li demana –amb el seu silenci– què seria d'ell sense l'ideal que és el nucli de la seva vida. I ell diu que ella és edificadora i no destructora, que ha construït en el seu esperit sobre la roca senzilla de l'ésser senzill i pur. Ella ha omplert el seu cor de la divina fortalesa que

donà l'Esperit Sant als Apòstols i als Creuats. I diu que ell ha de ser un apòstol i un creuat.

En aquest capítol cal comentar que la Ben Amada és constructora i no destructora de la mateixa manera que la puixança de La Ben Plantada al cap VIII (1ª part) s'exerceix per l'ordre i no pel desordre. També cal esmentar els símbols de contingut religiós i medieval en esmentar l'Esperit Sant, els apòstols i els creuats. Aquests símbols eren també utilitzats amb abundància per Eugeni d'Ors.

El capítol V l'Amador es dirigeix a la Ben Amada i li diu que totes les paraules d'ell són plenes d'aquella Veritat misteriosa que fa tremolar com la paraula de Déu. Després li diu que per la seva gràcia ha dominat els instints, que ella l'ha sabut enlairar a la seva virtut i tots els instants de la seva vida han vibrat en aqueixa harmonia, que l'esperit d'ell és totalment d'ella. Cos i Esperit s'han unit en ell recreant el misteriós enllaç de la Creació i la Redempció. Després diu que la coneix més que ella es coneix a ella mateixa i que en aquest darrers dies ha vist la immensitat del seu amor. Altra vegada la figura de la dona com a impulsora de les virtuts de l'home que té al costat, i les referències religioses cristianes.

El capítol VI conta com tornaren al Mestre i aquest convertí en suavitat el dolor d'allò que l'Amador contà. D'una manera poètica relata la tempestat d'un capvespre de llamps i trons que pensam que vol ser un símbol de la tempesta interior relatada en els capítols anteriors. Quan el temps es calma, van cap a cal Mestre a continuar la tasca de perfeccionament. Allà els dóna més consells. Quan acaba emprenen el camí de retorn, l'explica de manera poètica, comenta que cap veu humana romp el silenci i conclou: "Tan sols nostres ànimes entenen la cançó del silenci; tan sols nostres esperits frueixen de la dolça celístia; tan sols els batecs dels nostres cors responen a la veu infinita que vibra solemne en un salm meravellós".

LA DARRERA LLIÇÓ: LA PERFECCIÓ DE CADA DIA

El capítol VII relata la darrera lliçó del Mestre que els posa clara la visió de la vida que s'inclou en una espècie de tragèdia. El capítol comença directament amb les paraules del Mestre que insta la Dona a assolir la perfecció de cada dia, li diu que han passat davant ella com en una exposició cinematogràfica les clares i virtuoses dones que existiren en el món, que ho foren perquè

feren seu el domini de les coses i de les accions. Totes elles han anat a la Ben Amada i li han dit cada una la seva virtut particular. Després diu a la Ben Amada que ella no pot escollir entre ser Judit o Esther, Jepté, Lucrècia, Pòrcia, Virginia, Artemissa, Camil·la, Penèlope, Maria Egipciana o Maria de Magdala, i va descrivint les virtuts de cada una. Li diu que no pot escollir, perquè la seva vida no ha de ser feta de moments, sinó una continuïtat, una totalitat, una construcció meravellosa d'harmonia. Després li recomana que no cerqui mai fora d'ella la força que ha d'arribar als ideals. Li demana que sigui forta en els dolors, valenta en les desgràcies i coratjosa en els mals camins. Després li diu que serà la dona més gloriosa si és capaç de sostenir el ritme de tots temps, si en el racó on sigui la collidora dels ruskinians lliris del seu jardí, hi ha harmonia de glòria i d'excelsitud. Una altra clara mostra del model de dona que propugnava Capó, precedent del llibre sobre les dones virtuoses –que escriuria més tard– i representant de l'harmonia de *La Ben Plantada*.

EL DEURE DE SER BONS CIUTADANS

Després parla del poble i diu a la Ben Amada i a l'Amador que són ciutadans i han aconseguit la plenitud dels seus drets i en premi als deures que hauran tengut –en compliment de la seva missió– els ha de donar allò que més necessiten de la Ciutat, és a dir, ambient; mitjans i pensaments perquè la seva perseverança no sigui vana. I essent ciutadans podran demanar als que visquin amb ells totes les notes de civilitat que ells els donaren. I encara pot ser que es vegin envoltats de tenebra i de plebs. Però això no serà motiu suficient perquè el seu cor defalleixi. Aquí hi ha una clara mostra de la civilitat que propugnaven Ors i els noucentistes i també de l'ambient, que és un tema important de *La Ben Plantada*.

Seguidament els diu que les seves nuviàncies no han estat com les altres, que sempre han tengut el mateix present: el pervindre i el passat confosos en un devenir una mica fatal però excels. Les seves esposalles i la vida del seu fogar també seran distintes, van plens de les forces vitals acaramullades en ells per una conseqüent selecció de la raça. Ors també era afeccionat a aquests jocs de llenguatge que veim aquí.

L'OBJECTIU FINAL: TENIR INFANTS I EDUCAR-LOS

Després els diu que tendran infants i seran a la plenitud de la vida i fruitaran, seran quelcom de més valor que ells mateixos, i encara que sàpiga que l'ànima dels fills futurs ha de rompre el seu viure, profetitza a la dona que els donarà vida amb alegria, i a l'home, fort i virtuós, li diu que, tot defensant l'ésser en el món de l'esposa, pot ser que mori en lluita silenciosa per salvar allò més preuat d'ell mateix.

Després afirma que es va fer el silenci... i el Mestre va dir que veia el temps futur i, amb paraules poètiques, descriu el moment posterior al part i cita Maragall, que ha cantat el moment inefable en què la mare ha quedat blanca com el marbre de Paros, després de la brega furiosa, xucladora de totes les forces. Seguidament conta una transfusió de sang de l'espòs a l'esposa que ell simbolitza com que l'espòs es pare dues vegades amb la seva sang mesclada a la de la dona. I diu que, d'aquesta manera, seran més seus els seus fills i les seves esposalles seran sobrehumanes. I diu que aquesta visió no els espanta, que allò per a ells no és sacrifici ni dolor, sinó Amor. I acaba dient que davallaren per entre els pins, més valents que mai, i que el seu destí en el món terrenal ja el sabien des de l'eternitat. Quan el Mestre els beneïa, la dolçor de les seves mirades fou tan grossa que ho omplí tot de llum.

Aquí veim clara l'exaltació de la parella destinada a la procreació, acompanyada de sacrifici i dolor, i també la referència a un dels seus poetes preferits.

OFRENA DEL LLIBRE A LA BEN AMADA

El darrer capítol, el VIII, és un mot final i una ofrena a la Ben Amada d'aquest llibre fet de notes que, com espines de vida, ha encès l'amor en el seu cor. Comenta que ja ha acabat la primera part de la corona d'amor que ha de resar tota la vida. Després diu, de forma poètica, que la redacció ha durat dos anys. A tota la vida passada, diu, hi ha la tenebra i l'ombra de la cuca de seda. Els seus dies d'ara són florits de joventut, les seves vides es fondran i tot allò bo serà encadenat en el dolç moment de les seves esposalles.

Al final hi ha dos petits epílegs, un de l'Amador a si mateix i l'altre de l'Amador als lectors. En el primer demana a l'esperit que la il·lusió de poder omplir la seva vida de virtut no l'abandoni mai. Després demana a la seva

Ànima que vigili perquè el cor es rovella i les notes s'allunyen si no les guarden com a relíquia d'inefable valor.

Al segon epíleg, aconsella el lector que no cerqui mai fora d'ell mateix allò que en ell mateix no trobi. Diu que aquest llibre és de devoció i de suau meditació, que tanqui els ulls a les coses que passen i aguaiti allò més íntim del seu ésser. En la vida passada i en els somnis dels jorns clars hi trobarà espurnes lluminoses. Li recomana que les reculli i en brodi un altre llibre d'ensomnis, que faci de la vida alguna cosa digna de ser viscuda, i només ho aconseguirà si troba alguna cosa capaç d'omplir una existència infinita: l'Amor. Finalment, li diu que cerqui una realitat o visqui plenament un ensomni sense allunyar-se ni mirar les altres coses, sinó a través d'allò que sigui per a ell la Ben Amada.

CONCLUSIONS

Podem concloure aquest treball remarcant que, malgrat la inicial referència de Capó a *La Ben Plantada* d'Ors, hi ha moltes diferències entre un escrit i l'altre, almenys des del punt de vista formal. En aquest sentit és curiosa la norma que dona Ors al principi del capítol II (1ª part) de *La Ben Plantada* i que Capó no segueix en absolut. Ors diu: "Guarda't, guarda't, admiració meva, d'empènyer-me a lirisme, quan em cal tractar de la figura de la Ben Plantada. Ni a comparances et donis ni els mots imprecisos i prestigiosos, apel·ladors fàcils a la suggestió fàcil, et sàpiguen temptar. No cantis res, no exaltis res, no barregis res. Defineix, compta, amida". Capó utilitza la seva vena lírica en tot l'escrit.

També podem dir que la pretensió de Capó –segons confessa al primer capítol– és que la figura de La Ben Amada el condueixi a *La Ben Plantada*, no fer un model propi mallorquí sinó una contribució a la consecució del català.

Pel que fa a l'extensió de les dues obres, hem de dir que *La Ben Plantada* és lleugerament superior a la *Ben Amada*. Exactament una quarta part més extensa. No creim que sigui significatiu aquest fet car la diferència no és molt grossa.

Com hem pogut veure pel nombre de comentaris al llarg del capítols, els primers són els que tenen més semblances amb *La Ben Plantada*. Els darrers

de la *La Ben Amada*, en fer més referència a l'amor dels dos enamorats, tenen menys paral·lelismes amb el llibre d'Eugeni d'Ors.

També podem remarcar que les dones que hem estudiat i comparat –si descomptam el que una és un arquetipus, paradigmàtica i poc humana, i l'altra una persona real, encara que idealitzada– no presenten grans diferències des del punt de vista de la concepció de la mateixa dona.

Una altra de les qüestions que podem remarcar és que la inspiració idealista i platònica és present a *La Ben Plantada* i a *La Ben Amada*.

Pel que fa al tipus de dona, comú als dos llibres, podríem dir que té aquestes característiques que hem extret de l'exposició sobre *La Ben Plantada* que fa Josep Murgades:³ a) És un model de submissió i laboriositat. b) Representa la idealitat de la *donna* italiana medieval. c) Hi ha un sotmetiment admiratiu de l'home envers ella i un platonisme del lligam que els vincula. d) Els valors que té i defensa són d'afiliació burgesa. e) Suscita un ambient de serenitat. f) Destinada de forma subsidiària a l'amor, i directa a la maternitat i procreació de la raça.

Quant a la concepció de la vida en general és una concepció que està entre el platonisme i l'estoïcisme filtrats pel cristianisme, amb una gran valoració de l'esforç, el sacrifici, el dolor i la sang com a elements que redimeixen l'home i la dona, els fan ser virtuosos i els fan anar cap endavant o cap amunt en el camí de la idealitat.

Més que les de *La Ben Plantada* en concret, *La Ben Amada* seguiria les directrius del Noucentisme d'Eugeni d'Ors en general. Podem citar com a notes més destacades el classicisme, la tradició i la concepció cristiana de la vida.

Tot el llibret de Capó és un exemple de la parella perfecta en la qual la dona té una importància capital però també l'home. Hi ha uns papers diferenciats entre un i altre però sempre és ella que dóna perfecció a totes les coses i les il·lumina. Hi ha també una exaltació de la parella enfocada a la procreació i a l'educació cristiana i tradicional dels fills.

No podem negar que Capó, que va ser pedagog, intenta amb aquesta obra no només donar un model de dona mallorquina, sinó també de parella de nuvis i després d'esposos i pares. Les característiques que proposa Capó de la dona, de l'home i de la parella de nuvis, d'esposos i pares, serien les que

³ MURGADES, Josep. *El noucentisme i Eugeni d'Ors* dins MOLAS, RIQUER, COMAS. *Història de la Literatura Catalana.*, Barcelona, 1987, 11 Vol.

ell desitjaria per a la gent mallorquina civilitzada i educada en els principis noucentistes. La característica més mallorquina seria la de l'amor a la llengua, als poetes i als grans homes mallorquins com Ramon Llull, així com als costums i a la literatura popular concretada en les cançons que, recopilades per la Ben Amada, posa al principi de cada capítol de la seva narració.

Per altra part és ben present al relat la lluita aferrissada i constant a favor de la llengua i la cultura del seu país que duïen els noucentistes mallorquins, encapçalats per Miquel Ferrà, contra els filisteus i especialment des de les planes del "Sóller".

Finalment, hauríem de remarcar el caràcter a la vegada vell i nou que representa el Noucentisme que va inclòs en el seu mateix nom. Els noucentistes volien abolir i oblidar el valor liberal i antireligiós de la Il·lustració, però això ho volien fer com si fossin més moderns que els moderns i venen tots aquests valors religiosos i conservadors com si fossin realment nous quan no són més que la resurrecció de valors que a vegades, com hem vist, tenen les seves arrels en uns temps tan antics i conservadors com són els de l'època medieval. De tota manera això ho fa més Ors que Capó, el qual no està tan preocupat per posar un vestit modern al seu tradicionalisme.

Volem acabar aquest escrit mostrant la importància que té el fet que un model de dona mallorquina escrit en català al "Sóller" tengués difusió, no només entre la població de Sóller i de Mallorca, sinó també entre tots els immigrants sollerics quan arribava als països on habitaven. Podríem afegir aquesta influència a la de la biblioteca imaginària d'Antoni Vicens.

BIBLIOGRAFIA

- BILBENY, Norbert. *Eugeni d'Ors i la Ideologia del Noucentisme*, Barcelona, 1988.
- COLOM CAÑELLAS, A. J. *Joan Capó Valls de Padrinas. Un temps, uns fets*, Mallorca, 1993.
- D'ORS, Eugeni. *La ben Plantada. Gualba la de mil veus*. MOLC, Barcelona, 1983.
- FERRA, Miquel *Articles i assaigs*, Editorial Moll, Mallorca, 1991.
- FERRA, Miquel *El doctor Zero i jo*, Pub. Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992.
- GAYÀ, Miquel. *Epistolari de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà*, Mallorca, 1998.
- MURGADES, Josep. *El noucentisme i Eugeni d'Ors* dins MOLAS, Riquer, COMAS. *Història de la Literatura Catalana*, Barcelona, 1987, 11 Vol.
- PIERAS, Gabriel. *Miquel Duran Saurina*, Inca, 2000.
- VICENS, Antoni. *Sollerics a França*, Mallorca, 1993.